

การเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนแม่น้ำเมยกับอำนาจอธิปไตยของรัฐ*

Territorial Shifts along the Moei River with the Implications for State Sovereignty

บทความวิชาการ

รัฐอัครธีร์ อัครธีรนิติภูมิ

Rattaakkhatee Akkhteerathitiphum

หลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สำหรับผู้บริหารแห่งอนาคต (วปอ.บอ.) รุ่น 2

National Defence Course for Future Leaders (NDCFL), Class 2

E-mail: M.Rattasapa@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนตามแนวแม่น้ำเมย ซึ่งทำหน้าที่เป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยใช้กระบวนการศึกษาทางเอกสาร และวิเคราะห์จากหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการกำหนดเขตแดนทางธรรมชาติ ได้แก่ หลักการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึก (Thalweg) หลักการกร่อนที่ละน้อย (Accretion) และหลักการเปลี่ยนทิศทางกะทันหัน (Avulsion) การศึกษาพบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำเมยมีความซับซ้อนทั้งในเชิงกายภาพ กฎหมาย และผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะกรณีพื้นที่ตัดขาดขนาดประมาณ 340 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่พิพาทที่ยังคงมีประชาชนชาวไทยเข้าอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตรมาอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นจุดอ่อนไหวเชิงอธิปไตยและความมั่นคง เนื่องจากขาดการกำหนดเขตแดนที่แน่ชัดและอาจนำไปสู่ข้อพิพาททางการเมืองและการทหาร บทความวิชาการฉบับนี้เสนอความสำคัญในการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนการออกแบบนโยบายที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนในพื้นที่ชายแดนอย่างรอบด้าน เพื่อรักษาเสถียรภาพทางอธิปไตยของรัฐไทย และลดความเสี่ยงจากความขัดแย้งในระดับระหว่างประเทศในระยะยาว

* บทความวิชาการฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งจากการสังเคราะห์และศึกษาเรียนรู้ในหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สำหรับผู้บริหารแห่งอนาคต (วปอ.บอ.) รุ่น 2

This academic article is part of the synthesis and learning derived from the National Defence Course for Future Leaders (NDCFL), Class 2

คำสำคัญ : เส้นเขตแดนธรรมชาติ, แม่น้ำเมย, อำนาจอธิปไตยของรัฐ, ความมั่นคงชายแดน

Abstract

This article examines the legal and geopolitical implications of the shifting boundary along the Moei River, which serves as the natural frontier between Thailand and the Republic of the Union of Myanmar. Through documentary research and analysis based on principles of international law concerning natural boundary delimitation, the Thalweg Principle, accretion, and avulsion, the study finds that the river's transformation is complex in both physical and legal dimensions, with significant social consequences for border communities. A notable case involves approximately 340 rai of disputed land, where Thai citizens have long resided and engaged in agriculture. This contested area has become a sensitive point of sovereignty and security due to the absence of a clearly defined boundary, raising the risk of political and military disputes. The article argues for the necessity of bilateral cooperation mechanisms and policy frameworks that safeguard the rights of local populations while preserving Thailand's territorial sovereignty and minimizing the long-term risk of international conflict.

Keywords: Natural Boundary, Moei River, State Sovereignty, Border Security

บทนำ

อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ถือเป็นจุดสำคัญของความมั่นคงของรัฐและเป็นจุดเกาะเกี่ยวสำคัญในการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐ รวมถึงการกำหนดสิทธิอธิปไตยของแต่ละรัฐในการใช้ประโยชน์บนพื้นที่อันชอบธรรม นอกจากนี้ อำนาจอธิปไตยภายใต้แนวคิดของนักปราชญ์คนสำคัญ เช่น Jean Bodin และ Thomas Hobbes ซึ่งมีแนวคิดตามทฤษฎีรัฐสมัยใหม่นั้น ถือว่าอำนาจอธิปไตยคือ อำนาจอธิปไตยสูงสุดของรัฐในการควบคุมอาณาเขตตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก (Bodin, 1992; Hobbes, 1996) อย่างไรก็ตาม นำมาสู่ประเด็นสำคัญของเส้นแบ่งเขตแดน (Boundary) แม้จะเป็นหลักทางภูมิศาสตร์ที่ใช้ในการแบ่งเขตแดนระหว่างพื้นที่ แต่ในมิติของอธิปไตยแล้วเส้นแบ่งเขตแดนถือเป็นมิติความมั่นคงชายแดนของแต่ละรัฐที่ย่อมต้องพิทักษ์และปกป้องเขตแดนของตน สอดรับกับกฎบัตรสหประชาชาติให้ความเคารพต่อหลักการแห่งอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรนั้น รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจในการปกครองตนเองภายใต้อธิปไตยของตนและจะต้องเคารพซึ่งกันและกันอย่างเคร่งครัดโดยไม่ละเมิดต่ออธิปไตยของรัฐอื่น (Louka, 2006) ขณะเดียวกัน รัฐแต่ละรัฐก็มีอำนาจในการคุ้มครอง อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติภายในเขตอำนาจอธิปไตยของตนอย่างเต็มกำลัง

อย่างไรก็ตาม จากอดีตจนถึงปัจจุบันการขีดเส้นแบ่งเขตแดนอาศัยลักษณะทางธรรมชาติทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการปักปันเขตแดนระหว่างรัฐกับรัฐ ตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (Public International Law) ได้กำหนดหลักการปักปันเขตแดนในพื้นที่ที่มีลำน้ำลึกไหลผ่านโดยใช้หลักการที่เรียกว่า Thalweg ใช้ในการกำหนดเขตแดนทางน้ำหรือที่เข้าใจว่าการแบ่งเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้นแบ่งซึ่งมักใช้กับแม่น้ำที่สามารถเดินเรือผ่านได้ (Navigable Rivers) เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันระหว่างรัฐกับรัฐ

(Mcdougal et al., 1960) อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการอาศัยหลักการทางธรรมชาติในการปักปันเขตแดนนั้นมีข้อบกพร่องประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ของธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเส้นแบ่งเขตแดนที่ได้มีการกำหนดไว้ก่อนแล้ว เมื่อพิจารณาความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐกับรัฐ เช่น เกิดน้ำป่าไหลหลาก พัดพาดินตะกอนเข้ามาปิดทางเดินน้ำเดิมเกิดเป็นพื้นที่ทางเดินน้ำใหม่ เป็นผลให้เส้นแบ่งเขตแดนร่นไปยังรัฐใดรัฐหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อสถานะอำนาจอธิปไตยของรัฐในมิติต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำมออี (Moei River) ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (Myanmar) เป็นอีกหนึ่งข้อพิพาทความมั่นคงชายแดนโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดตาก อำเภอแม่สอด บริเวณใกล้กับฐานปฏิบัติการเสกสรร

กองกำลังราชมนู อย่างไรก็ตาม จากหลักกฎหมายระหว่างประเทศและบริบททางประวัติศาสตร์ของสนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม พ.ศ. 2437 นำมาสู่ข้อถกเถียงว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิศาสตร์ของแม่น้ำมออี โดยเกิดจากการปรับเปลี่ยนทางไหลของแม่น้ำ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามพรมแดนทางธรรมชาติของแม่น้ำมออีระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยเฉพาะทางกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับเขตแดน (Boundary) และขอบเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐ (Sovereignty) ว่าเมื่อสภาพภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนที่ได้กำหนดไว้จะเปลี่ยนแปลงตามหรือยังคงยึดตามข้อตกลงเดิม ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย และส่งผลกระทบต่อประชาชนคนไทยที่ยังคงอาศัยในพื้นที่ทับซ้อน (พื้นที่ตัดขาด 430 ไร่) ซึ่งยังคงดำรงชีพเกษตรกรรมอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1

แผนที่สังเขปพื้นที่ตัดขาด 340 ไร่

หมายเหตุ : จาก ทหารราชมนู แฉภารกิจชายแดน เผยยังดูแลพื้นที่พิพาทไทย-เมียนมา 340 ไร่ เหตุคนไทยครอบครอง, โดย มติชนออนไลน์, 2567, (https://www.matichon.co.th/region/news_4940970).

จากประเด็นดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของแม่น้ำเมยอันเป็นพรมแดนทางธรรมชาติระหว่างไทยกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา อาจต้องพิจารณาหลักกฎหมายระหว่างประเทศในสองประการ กล่าวคือ เมื่อแม่น้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางโดยธรรมชาติ อาจเกิดจากการกร่อนที่ละน้อยหรือการเปลี่ยนทิศทางกะทันหันเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายผลทางที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในระดับรัฐได้ (Shaw, 2021)

เส้นเขตแดนระหว่างประเทศที่ใช้แม่น้ำเป็นตัวกำหนดถือเป็นหนึ่งในวิธีการกำหนดเขตแดนที่เก่าแก่และแพร่หลายที่สุดในโลก โดยมีการใช้ในการกำหนดเขตแดนมากกว่า 200 คู่พิพาทระหว่างประเทศในหลายกรณี (Prescott & Triggs, 2008) การเลือกใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้เส้นเขตแดนที่ชัดเจนและเป็นธรรมชาติ (Shaw, 2021) อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของแม่น้ำกลายเป็นจุดเกาะเกี่ยวข้อพิพาทระหว่างประเทศในหลายกรณี แม่น้ำเมย ซึ่งเป็นเส้นเขตแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาในบางช่วงปรากฏลักษณะของข้อพิพาทจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำตามธรรมชาติในหลายช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในการปักปันเขตแดนโดยเฉพาะปัญหาด้านอธิปไตยของรัฐทั้งสองฝ่ายการเปลี่ยนแปลงของสภาพแม่น้ำตามธรรมชาตินั้น อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การพังทลายของดิน การตกตะกอน การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และกิจกรรมของประชาชนในลุ่มน้ำ

ทั้งนี้ จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ในพื้นที่พิพาทซึ่งเป็นแนวร่องน้ำเดิมเนื้อที่ 340 ไร่ ซึ่งมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ของคนไทยจำนวน 6 ราย ที่ยังคงทำกินในพื้นที่เกาะพิพาทระหว่างไทยกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาบนพื้นที่ 340 ไร่ ซึ่งพื้นที่เป็นของไทยติดกับบ้านแม่โกนเกน

ของไทยแต่ถูกน้ำในแม่น้ำเมยตัดขาด ขนาบกลางระหว่างมินละปันกับบ้านผาลู ไปอยู่ทางโค้งแม่น้ำเมยใกล้ฝั่งเมียนมา โดยปัจจุบันทหารโดยกองกำลังหน่วยราชฆมนู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ยังคงตั้งฐานปฏิบัติการให้การดูแลรักษาบริเวณพื้นที่ดังกล่าวซึ่งมีลักษณะเป็นเกาะนี้ไว้ รวมทั้งดูแลประชาชนที่ไปทำกินบนพื้นที่ดังกล่าวด้วย (มติชนออนไลน์, 2567)

โดยหลักการทั่วไป เส้นเขตแดนธรรมชาติที่อิงจากแม่น้ำจะใช้แนวร่องน้ำลึกแม่น้ำ (Thalweg) เป็นหลักในการกำหนดเส้นเขตแดน หากมีการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำจะต้องพิจารณาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการกร่อนที่ละน้อยหรือการเปลี่ยนทิศทางกะทันหันซึ่งมีผลต่างกัน โดยหากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติอย่างช้า ๆ และต่อเนื่องเขตแดนอาจปรับเปลี่ยนตามลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปได้ แต่หากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลันเขตแดนเดิมจะยังคงใช้บังคับอยู่ แม่น้ำจะไหลไปยังเส้นทางน้ำใหม่ก็ตาม หลักการนี้ปรากฏอยู่ในความเห็นของศาลระหว่างประเทศ เช่น คดี Kasikili/Sedudu Island ระหว่างบอตสวานาและนามิเบีย (International Court of Justice [ICJ], 1999) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างในการตีความหลักการทางกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักการกร่อนที่ละน้อยหรือการเปลี่ยนทิศทางกะทันหันที่แม้จะเป็นที่ยอมรับในหลักการแต่การนำไปใช้ในทางปฏิบัติยังคงมีความคลุมเครือ (Donaldson, 2011) เกิดจากการที่การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำในความเป็นจริงที่ไม่เป็นไปตามนิยามทางกฎหมายดังกล่าว

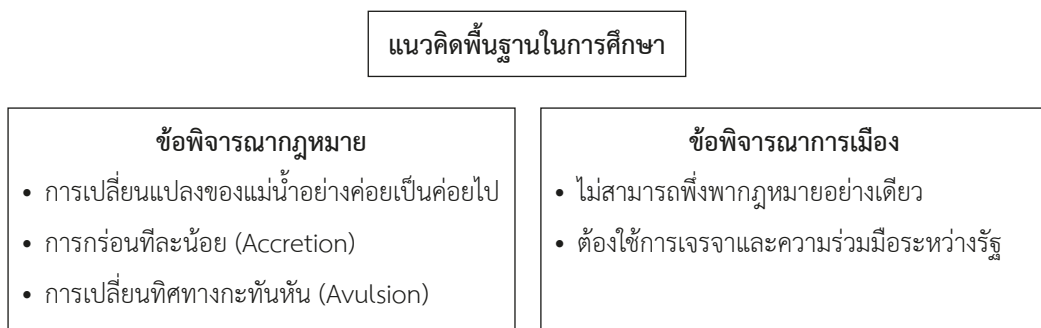
ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของเส้นเขตแดนแม่น้ำเมยมีมติหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ต่อรัฐไทย โดยเฉพาะในแง่ของสิทธิเหนือดินแดน ทรัพยากร และความมั่นคงแห่งชาติ

แนวคิดพื้นฐานในการศึกษา

การศึกษาด้านความวิชาการนี้มุ่งศึกษาผ่านวิธีการศึกษาทางเอกสารวิชาการ (Documentary Research) โดยมีข้อพิจารณาหลักสองประการกล่าว คือ 1) ข้อพิจารณาตามกฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันยังไม่สามารถหาข้อยุติในการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนที่เป็นแม่น้ำ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ซึ่งไม่สามารถจัดประเภทได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 2

แผนภูมิกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา

แม่น้ำมอญได้รับการกำหนดให้เป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยและเมียนมาในช่วงสมัยอาณานิคม และได้รับการยืนยันในสนธิสัญญาและข้อตกลงต่าง ๆ ที่ตามมา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศได้ส่งผลให้แม่น้ำมอญมีการเปลี่ยนแปลงเส้นทางในหลายพื้นที่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพดังกล่าวส่งผลกระทบ ได้แก่ 1) ด้านกฎหมาย ความไม่แน่นอนในการกำหนดเขตแดนที่แท้จริง ส่งผลให้เกิดปัญหาในการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ การจัดเก็บภาษี และการบังคับใช้กฎหมาย 2) ด้านสังคมประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงอาจเผชิญกับปัญหาความเป็นสัญชาติ การเข้าถึงบริการของรัฐ และสิทธิในการใช้ที่ดิน เป็นต้น

ว่าเป็นการกร่อนที่ละน้อยหรือการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน (Ratner, 1996) 2) ข้อพิจารณาทางการเมืองการแก้ไขปัญหาเขตแดนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำไม่สามารถพึ่งพากฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเจรจาทางการเมืองและความร่วมมือระหว่างรัฐเป็นหลัก (Charney & Alexander, 1993) กฎหมายที่มีอยู่สามารถให้แนวทางได้ แต่ไม่สามารถบังคับให้เกิดการปฏิบัติได้ หากไม่มีเจตจำนงทางการเมืองจากทั้งสองฝ่าย (Teclaff, 1996)

จากกรณีศึกษาที่ผู้เขียนนำมาวิเคราะห์ในบทความฉบับนี้กล่าวคือ พื้นที่ตัดขาดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแม่น้ำทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแม่น้ำมอญ (ดังภาพที่ 2-4) ทำให้เกิดการตัดขาดของพื้นที่ภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ส่งผลให้ร่องน้ำลึกภายใต้หลักการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกจากเดิมเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม จากการรายงานของหน่วยความมั่นคงพบว่า ยังคงมีประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาศัยอยู่มาแต่เดิม จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาพิพาทระหว่างสองรัฐ

ภาพที่ 3

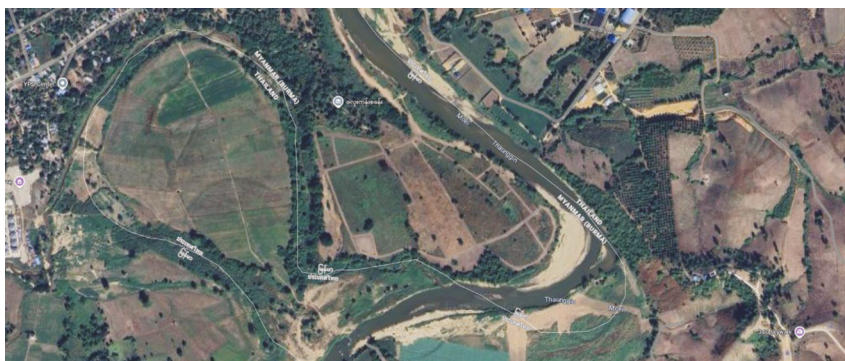
ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ตัดขาด 340 ไร่

หมายเหตุ : ผู้เขียนสืบค้นจากเว็บไซต์ Google Earth เมื่อ 22 มีนาคม 2568.

ภาพที่ 4

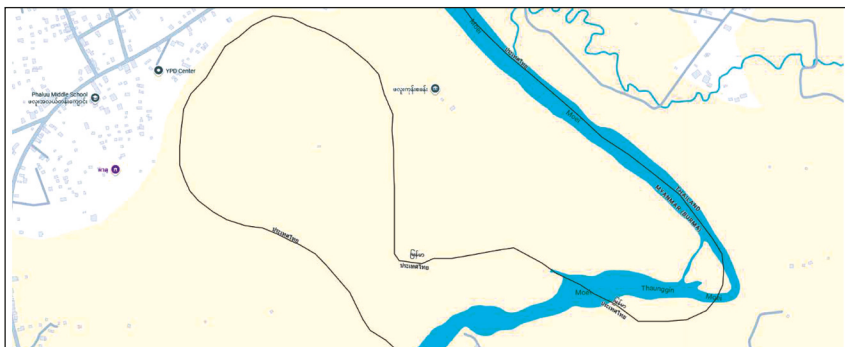
ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ตัดขาด 340 ไร่

หมายเหตุ : ผู้เขียนสืบค้นจากเว็บไซต์ Google Map เมื่อ 22 มีนาคม 2568.

ภาพที่ 5

ภาพถ่ายโครงสร้างพื้นที่ทางอากาศพื้นที่ตัดขาด 340 ไร่

หมายเหตุ : ผู้เขียนสืบค้นจากเว็บไซต์ Google Map เมื่อ 22 มีนาคม 2568.

จากประเด็นดังกล่าวภายใต้หลักการแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ติดชายแดน 340 ไร่ ไกล่ฐานปฏิบัติการเสกสรร อำเภอมะสอ จังหวัดตาก จึงนำมาสู่บทวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. หลักการกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับเขตแดนกฎหมายระหว่างประเทศได้รับรองหลักการพื้นฐานของการเคารพเขตแดนระหว่างประเทศและอำนาจอธิปไตยของรัฐ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations, 1945) หลักการ *Uti Possidetis Juris* ที่ได้รับการยอมรับในคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ได้กำหนดว่าเส้นเขตแดนที่มีอยู่ควรได้รับการเคารพและรักษาไว้ (ICJ, 1986) อย่างไรก็ตาม เมื่อเส้นเขตแดนเป็นแม่น้ำที่อาจเปลี่ยนแปลงเส้นทางได้ตามธรรมชาติ ปัญหาทางกฎหมายก็เกิดขึ้น (Shaw, 2021) กฎหมายระหว่างประเทศได้พัฒนาหลักการสองประการหลักในการจัดการกับปัญหานี้ คือ หลักการกร่อนที่ละน้อยและหลักการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน (Crawford, 2019) การแยกแยะระหว่างการกร่อนที่ละน้อยและการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหันในทางปฏิบัติอาจเป็นเรื่องที่ซับซ้อน โดยเฉพาะเมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเป็นระยะเวลานาน (Donaldson, 2011) นอกจากนี้ การพิสูจน์ว่าการเปลี่ยนแปลงใดเกิดขึ้นเมื่อใดและอย่างไรก็เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยหลักฐานทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์

2. หลักการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำ หลักการกร่อนที่ละน้อย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำอย่างช้า ๆ และค่อยเป็นค่อยไป ในกรณีนี้เส้นเขตแดนจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำ (Verzijl, 1970) ในขณะที่หลักการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำอย่างฉับพลันและรุนแรงซึ่งเส้นเขตแดนจะยังคงอยู่ตามเส้นเดิมของแม่น้ำก่อนที่จะเปลี่ยนแปลง (Prescott & Triggs, 2008) ในกรณีของแม่น้ำเมย การพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะของการกร่อนที่ละน้อยหรือการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหันเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดผลทางกฎหมาย (Ratner, 1996) หากการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง เส้นเขตแดนอาจต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย แต่หากเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน เส้นเขตแดนเดิมอาจยังคงมีผลใช้บังคับ (Dumberry, 2018)

จากนิยามดังกล่าว เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าหลักการกร่อนที่ละน้อย หมายถึง การขยายดินแดนอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยการสะสมของตะกอน ซึ่งจะทำให้เส้นเขตแดนปรับตาม ส่วนการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน คือ การเปลี่ยนแปลงฉับพลันเช่น น้ำหลากตัดแม่น้ำเป็นทางใหม่ เส้นเขตแดนจะยังยึดตามร่องน้ำเดิม (Crawford, 2019) หลักนี้ถือเป็นมาตรฐานในกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ (Customary International Law)

3. นอกจากที่กล่าวมา 2 ประการข้างต้น หลักการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึก (Thalweg) เป็นอีกหนึ่งหลักที่ระบุว่าเส้นเขตแดนในแม่น้ำที่ใช้สัญจรได้ (Navigable River) จะอยู่ที่ “เส้นลึกสุดของร่องน้ำ (Thalweg)” ซึ่งเป็นส่วนที่น้ำลึกที่สุดและมักเป็นทางเดินเรือ โดยหลักนี้ได้รับการรับรองและยอมรับในคดีระหว่างประเทศหลายคดี เช่น คดีแม่น้ำโคโลราโด (Colorado River Case) และคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในคดีเบอร์กินา ฟาโซ-มาลี (ICJ, 1986) ซึ่งชี้ว่าเส้นเขตแดนแม่น้ำควรอยู่ที่เส้นการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกเพื่อความยุติธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร (Shaw, 2021)

จากกรณีดังกล่าว กรณีแม่น้ำเมยอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ด้วยเหตุว่าแม่น้ำเมยไม่ใช่แม่น้ำสายหลักขนาดใหญ่และมีได้ใช้สัญจรในเชิงพาณิชย์อย่างชัดเจน จึงไม่อาจนำหลักการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกมาใช้ได้ อีกทั้งการที่แนวแม่น้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในช่วงฤดูฝนย่อมทำให้การยึดหลักการกร่อนที่ละน้อยหรือ

การเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน ไม่นั่นเอง จึงเกิดข้อโต้แย้งว่า เส้นเขตแดนควรยึดตามสนธิสัญญาเป็นหลักมากกว่าการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาภายใต้แนวคิดของทฤษฎีอำนาจอธิปไตยสมัยใหม่ (Modern Theory Of Sovereignty) ตามแนวของ Hans Kelsen และ Carl Schmitt เส้นเขตแดนมิใช่เพียงเส้นแบ่งทางกายภาพ แต่เป็นเครื่องมือยืนยันสถานะของรัฐการปล่อยให้เส้นเขตแดนเคลื่อนที่ตามลำน้ำโดยไม่มีขอบเขตที่แน่นอน อาจนำไปสู่ผลกระทบของเขตแดนอธิปไตยได้ (Kelsen, 1945; Schmitt, 2007)

ผลกระทบของความไม่ชัดเจนด้านเขตแดนต่อประชาชนในพื้นที่ชายแดน

จากการศึกษาพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนตามแนวแม่น้ำเมยไม่ได้เป็นเพียงข้อถกเถียงตามกฎหมายระหว่างประเทศเท่านั้น หากแต่ยังกระทบความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเมย ซึ่งมักได้รับผลกระทบโดยตรงจากความไม่ชัดเจนของเส้นเขตแดน เช่น การไม่มีสถานะทางกฎหมายที่แน่นอน ขัดขวางการเข้าถึงบริการสาธารณะหรือการถูกจำกัดสิทธิในที่ดินและทรัพยากร

นอกจากนี้ การที่ลำน้ำเมยมีลักษณะเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล เช่น การกัดเซาะตลิ่งหรือการเบี่ยงเบนของลำน้ำจากพายุและน้ำหลาก ทำให้ไม่สามารถกำหนดเส้นเขตแดนโดยยึดเพียงหลักการกำหนดเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกหรือการใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวได้ ในทางกลับกันต้องอาศัยการประสานงานเชิงนโยบายการเมืองร่วมกันระหว่างประเทศไทยกับเมียนมา เพื่อลดปัญหาจากพื้นที่ตัดขาด 340 ไร่ ใกล้ฐานปฏิบัติการเสกสรร อำเภอมะสอ จังหวัดตาก ที่ต้องอาศัยการดำเนินการหลายภาคส่วน ทั้งความตกลงระหว่างประเทศ มาตรการทางกฎหมาย

ภายใต้กรอบของความร่วมมือเชิงบูรณาการระหว่างรัฐ ทั้งในด้านการทูต ความมั่นคง การคุ้มครองสิทธิพลเมือง เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนตามแนวแม่น้ำเมยขึ้นอยู่กับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นแบบการกร่อนทีละน้อย (การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป) หรือการเปลี่ยนทิศทางการกะทันหัน (การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน) ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดขอบเขตอาณาเขตตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ (Ratner, 1996; Dumberry, 2018) อย่างไรก็ดี แม่น้ำเมยมีลักษณะเฉพาะ เช่น การเปลี่ยนทิศทางในฤดูฝนและไม่ได้ใช้เป็นเส้นทางพาณิชย์หลัก จึงไม่อาจนำหลักการทางธรรมชาตินี้มาใช้ตัดสินอย่างชัดเจน ทำให้มีการเสนอให้นำสนธิสัญญาเดิมมาบังคับใช้มากกว่า (Donaldson, 2011) ทั้งนี้ การพิสูจน์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงยังต้องใช้ข้อมูลทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์อย่างละเอียด เมื่อวิเคราะห์ในกรอบแนวคิดทฤษฎีอำนาจอธิปไตยสมัยใหม่ของ Hans Kelsen และ Carl Schmitt เส้นเขตแดนถือเป็นสัญลักษณ์ของการมีอยู่ของรัฐในระบบระหว่างประเทศ หากเส้นเขตแดนไม่ชัดเจนหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามธรรมชาติ อาจก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางอธิปไตย (Kelsen, 1945; Schmitt, 2007)

การบริหารจัดการเส้นเขตแดนที่เปลี่ยนแปลงจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านกลไกสนธิสัญญา การเจรจาแบบทวิภาคี และการสนับสนุนด้วยกฎหมายภายในเพื่อปกป้องอธิปไตยของประเทศไทยและเมียนมาพร้อมกันนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่การใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศร่วมกับฐานข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำจึงควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดระบบบริหารจัดการเขตแดนที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาเสนอแนวทางในการจัดการปัญหาการเปลี่ยนแปลงของเส้นเขตแดนตามแนวแม่น้ำเมย ดังนี้

1. เสริมสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศแบบทวิภาคี ประเทศไทยและเมียนมาควรจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนถาวร ที่มีอำนาจในการรวบรวมข้อมูล สำรวจ วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาเขตแดนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะแต่หน่วยงานความมั่นคงเท่านั้น

2. การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในพื้นที่ชายแดนรัฐบาลต้องกำหนดนโยบายเฉพาะพื้นที่ (Area-Based

Policy) เพื่อดูแลประชาชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเมยในประเด็นสัญชาติ สิทธิในการใช้ที่ดิน และการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และประชาชนไร้สัญชาติที่อาจได้รับผลกระทบจากความไม่แน่นอนของเส้นเขตแดน

3. สนับสนุนการวิจัยและการศึกษาข้ามสาขา จัดสรรทุนสนับสนุนงานวิจัยด้านกฎหมาย ภูมิศาสตร์ และการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับประเทศอื่นที่มีปัญหาเขตแดนจากการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำ เช่น อินเดีย-บังกลาเทศ หรือจีน-เวียดนาม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และข้อเสนอที่เหมาะสมกับบริบทไทย

เอกสารอ้างอิง

- มติชนออนไลน์. (2567, 6 ธันวาคม). ทหารราชชนู แจงภารกิจชายแดน เผยยังดูแลพื้นที่พิพาทไทย-เมียนมา 340 ไร่ เหตุคนไทยครอบครอง. *มติชน*. https://www.matichon.co.th/region/news_4940970
- Bodin, J. (1992). *On Sovereignty*. (J. H. Franklin, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Crowford, J. (2019). *Brownlie's Principles of public international law* (9th ed.). Oxford University Press.
- Charney, J. I., & Alexander, L. M. (1993). *International maritime boundaries*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Donaldson, J. W. (2011). Paradox of the Moving boundary: Legal heredity of river accretion and avulsion. *Water Alternatives*, 4(2), 155-170.
- Dumberry, P. (2018). *A guide to state succession in international investment law*. Edward Elgar Publishing.
- Hobbes, T. (1996). *Leviathan*. (R. Tuck, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- International Court of Justice. (1986). *Différend frontalier, Judgment, I.C.J. Reports*. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/69/069-19861222-JUD-01-00-EN.pdf>
- International Court of Justice. (1999). *Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia), Judgment, I. C. J. Reports*. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/98/098-19991213-JUD-01-00-EN.pdf>
- Kelsen, H. (1945). *General Theory of Law and State*. Harvard University Press.
- Louka, E. (2006). Introduction to International Environmental Law. In *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order* (pp.6-7). Cambridge University Press.

- McDougal, M. S., Lasswell, H. D., & Miller, J. C. (1960). *The Interpretation of Agreements and World Public Order: Principles of Content and Procedure*. Yale University Press.
- Prescott, J. R. V., & Triggs, G. D. (2008). *International frontiers and boundaries: Law, politics and geography*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Ratner, S. R. (1996). Drawing a better line: Uti possidetis and the borders of new states. *American Journal of International Law*, 90(4), 590-624.
- Schmitt, C. (2007). *The Concept of the Political* (G. Schwab, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1932)
- Shaw, M. N. (2021). *International law* (9th ed.). Cambridge University Press.
- Teclaff, L. A. (1996). Evolution of the River Basin Concept in National and International Water Law. *Natural Resources Journal*, 36(2), 359-391.
- United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. United Nations.
- Verzijl, J. H. W. (1970). *International law in historical perspective: Volume III - The law of peace*. Sijthoff.